

Arkeologisk schaktövervakning vid

RÖDFÄRGSVERKET

reparation av VA-ledning inom gruvområde
RAÄ 109 i Falu stad och kommun, Dalarna

Arkeologisk rapport 2013:17

Britt-Marie Hägerman

Arkeologisk schaktövervakning vid
RÖDFÄRGSVERKET
reparation av VA-ledning inom gruvområde
RAÄ 109 i Falu stad och kommun, Dalarna

Britt-Marie Hägerman

Dalarnas museum
Arkeologisk rapport 2013:17

Renritning: Brit-Marie Hägerman

Form: Eva Carlsson

Framsida: Översiktsbild från första besökstillfället. Fotograferat från sydväst. Fotograf Britt-Marie Hägerman.

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriet i2012/1270

© Dalarnas museum 2013

Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2013

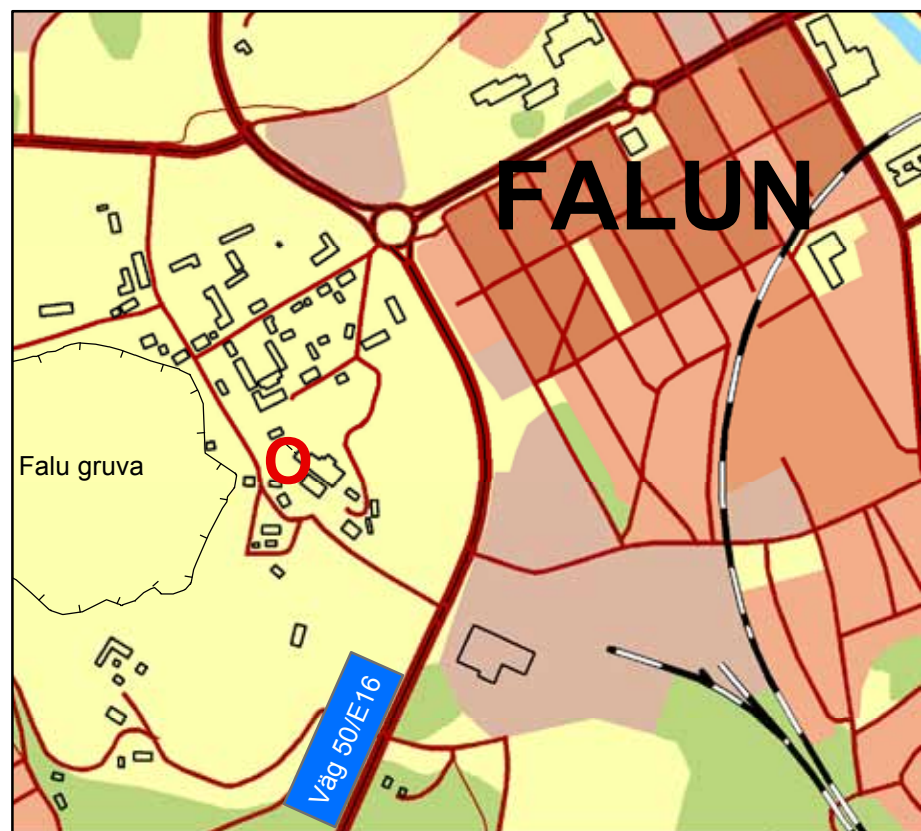
ISSN 1400-8815

Innehåll

Inledning	5
Syfte.....	6
Metod.....	6
Kunskapsläge.....	6
Resultat	7
Måluppfyllelse.....	8
Sammanfattning	8
Referenser.....	9
Arkiv	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Figurförteckning.....	10

Inledning

I samband med reparation av VA-ledning inom industriområdet som utgörs av Rödfärgsverket i Falun genomförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning i enlighet med länsstyrelsens beslut, dnr 431-2365-2013 (figur 1). Det planerade arbetsföretaget berörde Falu gruvområde, registrerat som RAÄ 109:1 i Falu stad (FMIS). Schaktningsövervakningen genomfördes i november 2013. Uppdragsgivare var Falu Rödfärg. Arkeolog på plats var Britt-Marie Hägerman.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med en röd ring. Skala 1:10 000.

Syfte

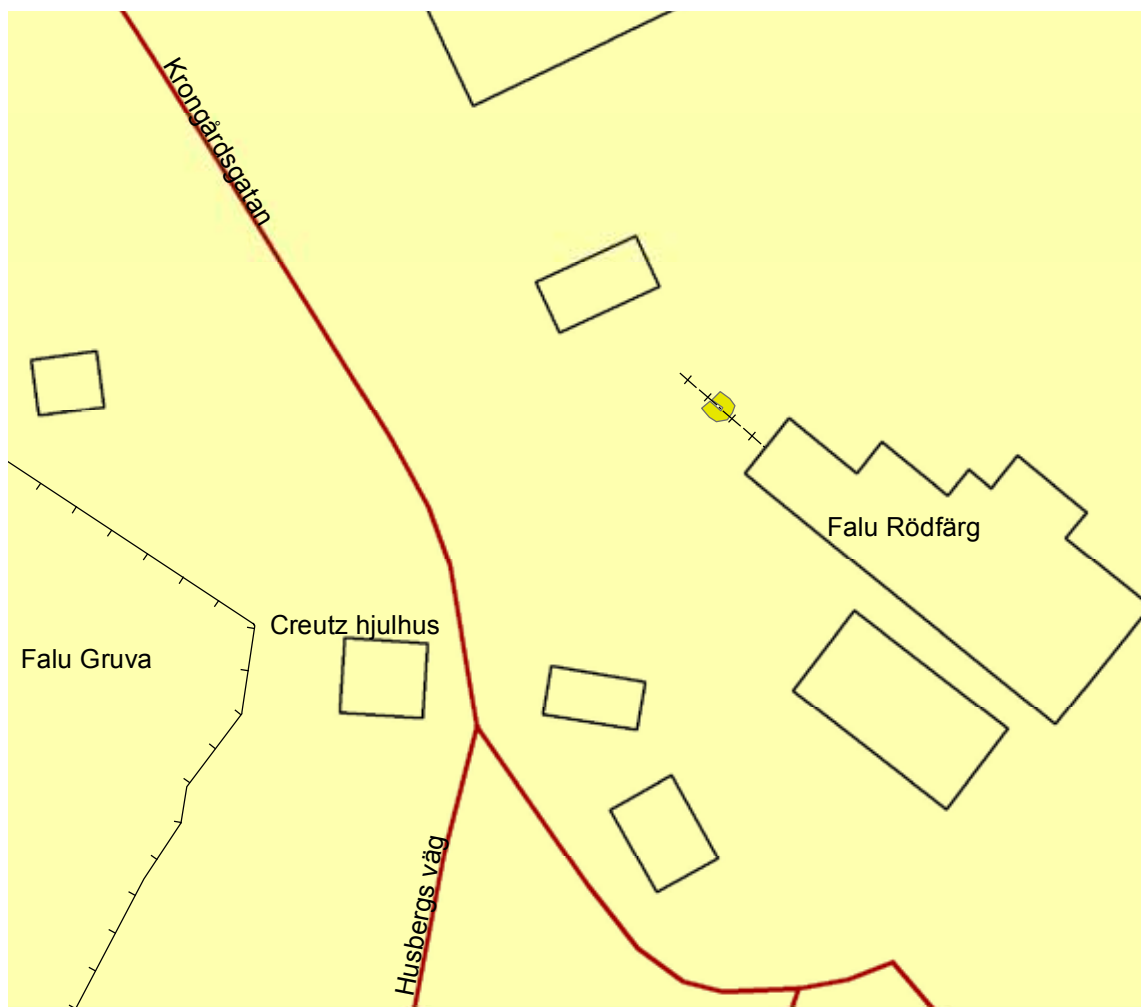
Syftet med den arkeologiska förundersökningen i form av schaktningsövervakning var att dokumentera fornlämningsförhållandena inom det planerade schaktet samt bidra till en ökad kunskap om fornlämningsförhållandet inom denna del av Falu gruva.

Metod

Schaktväggarna och schaktbotten besiktigades av en arkeolog efter att schaktet grävts på djupet. Schaktet beskrevs, ritades, mättes in manuellt i förhållande till angränsande byggnader samt fotograferades.

Kunskapsläge

Den aktuella fastigheten, Falun 9:17, ingår i gruv- och hyttområdet för Falu gruva, RAÄ 109:1. Äldsta skriftliga belegg för Falu gruva är ett bytesbrev från 1288, men genom naturvetenskapliga metoder vet vi att människor utnyttjade malmfyndigheten i Falun åtminstone från 700-talet (Qvarfort 2004).

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med schaktet markerat med gult och staketet med tvärstreckad linje. Hela området ligger inom RAÄ 109:1. Skala 1:1 000.

År 1347 utfärdade kung Magnus Eriksson ett privilegiebrev för Kopparberget i vilket det finns anvisningar om hur arbetet vid Berget skulle bedrivas. Därefter växer gruvan fram till och med 1600-talet då gruvans storhetstid inföll. Tidvis svarade Falu gruva för närmare två tredjedelar av den samlade världsproduktionen av koppar. Även arkeologiska undersökningar i området kring gruvan visar på en omfattande hyttverksamhet knuten till gruvan som verkar intensifieras från 1300/1400-talen och framåt (t.ex. Willim m.fl. 2005).

Flera arkeologiska undersökningar har genomförts inom gruvområdet. En schaktövervakning gjordes 2004 i samband

med att avloppsledningen runt Rödfärgsverket lades om. Övervakningen omfattade dock inte aktuell sträcka. Sydväst om byggnaderna anträffades rester av flera timmerkonstruktioner (Lögqvist 2004).

Figur 3. Nordöstra delen av schaktet. Fotograferat från sydöst. Fotograf Britt-Marie Hägerman.

Resultat

Det aktuella schaktet var cirka 4x4 meter stort och 2,1 meter djupt (figur 2). Schaktet var U-format och omslöt den norra grindstolpen (ProGate) vid porten in till Falu Rödfärg. Flera ledningar framkom i schaktet. På grund av rasrisk besiktigades schaktet enbart från markytan.

Markytan i norra delen av schaktet (i u-ets ändar) bestod av grusbeläggning medan södra delen var asfalterad. Under asfalten/grusbeläggningen var 0,1–0,35 meter tjockt lager med grus. Därunder var ett utfyllnadslager bestående av gula, beige, lila och gråa lager grus med skarpkantad sten, 0,05–0,5 meter stor skrotsten (figur 3 och 4). Det gula gruset var vittrad malm, rödfärgsråvara. Lagret grävdes inte igenom. I södra delen fanns lite trävirke, trasiga bräddor, cirka 1,5 meter ner från markytan (figur 4). Trävirket och utfyllnadslagret gav intryck av att vara påförda moderna material.

Schaktet grävdes inte ner i naturlig mark, varför arkeologiska lämningar fortfarande kan finnas såväl under som utanför det aktuella schaktets begränsningar. Därför bör även eventuella framtida markarbeten i området övervakas av arkeologisk expertis.

Figur 4. Västra delen av schaktet. Observera trävirket och att schaktet delvis är igenrasat. Fotograferat från nordöst. Fotograf Britt-Marie Hägerman.

Måluppfyllelse

Följande mål uppfylldes inom ramen för förundersökningen:

- Kunskapen om fornlämningen har fördjupats.
- Fornlämningens innehåll och fördelning inom området har klargjorts.
- Bevaringsförhållandena har kunnat bedömas.

Sammanfattning

I samband med reparation av VA-ledning inom industriområdet som utgörs av Rödfärgsverket, Falun, genomförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning i enlighet med länsstyrelsens beslut.

Schaktningsövervakningen berörde ett cirka 4x4 meter stort och 2,1 meter djupt schakt. I schaktet iaktogs relativt moderna påförda fyllnadslager med skrotsten samt en del trävirke.

Dalarnas museum förordar inga ytterligare arkeologiska insatser för det aktuella arbetsföretaget. Äldre lager och/eller konstruktioner kan fortfarande finnas såväl under som utanför det aktuella schaktets utbredning, varför även eventuella framtida markarbeten i området bör övervakas av arkeologisk expertis.

Referenser

- Qvarfort, U. 2004. Falu gruvas ålder – från Myr till Gruva. Totalförsvarets forskningsinstitut. Stencil.
- Willim, A. m.fl. 2005. Kallrostar och slagglager. Lämningar efter kopparhantering i Gruvrondellen. Undersökning i samband med ombyggnad av riksväg 50. Sanders Hemman – Gruvgatan, RAÄ 109, Falu stad, Dalarna. Analysrapport nummer 22-2005. Avdelningen för arkeologiska undersökningar UV GAL. Uppsala.

Arkiv

- Dalarnas museums arkiv: Lögdqvist, A. Arkeologisk schaktövervakning i samband med markarbeten för VA-ledning vid Rödfärgsverket på gruvområdet – raä 109, Falu stad och kommun, diarienumr 154/04, 155/04.
- FMIS, Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem, www.fmis.raa.se.
- LMV, Lantmäteriets historiska karttjänst, www.lantmateriet.se. Rikets allmänna kartverk, Ekonomiska kartan 13F 4h Kårarvet. 1965. Skala 1:10 000.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-2365-2013
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2013-04-30
Ekonomiskt kartblad:	13F 4h Kårarvet
Socken:	Falu stad
Fornlämning, RAÄ nr:	Falun 109:1
Fastighet:	Falun 9:17
Koordinater, SV (RT 90, 2,5 gon V):	X 6720232, Y 1489735
Höjd (RH 70):	130 meter över havet
Inmätning:	Manuell
Uppdragsgivare:	Falu Rödfärg
Utförandetid:	5 november 2013
Undersökningsyta:	16 m ²
Fälttid:	2 timmar
DM projektnummer:	1536
DM diarienummer:	60/13
Arkeologisk personal:	Britt-Marie Hägerman
Fältarbetsledare:	Britt-Marie Hägerman
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet bestående av 10 digitala foton förvaras på Dalarnas museum.

Inga fynd tillvaratogs.

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med en röd ring. Skala 1:10 000.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med schaktet markerat med gult och staketet med tvärsteckad linje.

Hela området ligger inom RAÄ 109:1. Skala 1:1 000.

Figur 3. Nordöstra delen av schaktet. Fotograferat från sydöst. Fotograf Britt-Marie Hägerman.

Figur 4. Västra delen av schaktet. Observera trävirket och att schaktet delvis är igenrasat. Fotograferat från nordöst. Fotograf Britt-Marie Hägerman.

Dalarnas museum

Postadress

Box 22, 791 21 Falun

Besöksadress

Stigaregatan 2-4, Falun

Tel 023-76 55 00

info@dalarnasmuseum.se

www.dalarnasmuseum.se